

Bağlama Yapım Dinamiklerinin İcra Pratiklerine Etkisine Yönelik Yapımcı ve İcracı Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Producer and Performer Opinions on the Effect of Bağlama Production Dynamics on Performance Practices

Ali Kerem Apaydın

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Nevit Kodallı Güzel Sanatlar Lisesi, Mersin, Türkiye
Doctor, Ministry of Education, Nevit Kodallı Fine Arts High School, Mersin, Turkey
akeremapaydin@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0001-9279-6250>

Article Type / Makale Tipi
Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.31591/istem.1359671

Article Information / Makale Bilgisi
Received / Geliş Tarihi: 24.03.2024
Accepted / Kabul Tarihi: 14.06.2024
Published / Yayın Tarihi: 30.06.2024

Cite as / Atıf: Apaydın, Ali Kerem. "Bağlama Yapım Dinamiklerinin İcra Pratiklerine Etkisine Yönelik Yapımcı ve İcracı Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *İstem* 43 (2024), 217-244.
<https://doi.org/10.31591/istem.1459626>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. Authors retain the copyright of their works published in the journal, and their works are published under the CC BY-NC 4.0 license. / Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari- 4.0 uluslar arası Lisansı altında lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC-BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır."

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/istem>

Bağlama Yapım Dinamiklerinin İcra Pratiklerine Etkisine Yönelik Yapımcı ve İcraçı Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Öz

Bağlama, geçmişten günümüze Türk halk müziğinin en yaygın kullanılan çalgısı olmuş ve müzikal aidiyetinden farklı olan birçok müzik türünde kullanılır hâle gelmiştir. İcra sahasında meydana gelen bu genişlemeye paralel olarak gerek çalım gerekse yapım tekniklerinde birtakım yenilikler meydana gelmiştir. Her iki disiplin özelinde meydana gelen bu yenilikler, yapımcıları çağın ve icracıların ihtiyaçlarına uygun bir bağlama yapmaya, icracıları da icra pratikleri ve beklentileri doğrultusunda bir bağlamaya sahip olmaya yönlendirmiştir. Bu hususta bağlama yapımı ve icrası, birbiriyle dirsek teması olan ve bütüncül ele alınması gereken iki disiplin olarak icraçı ve yapımcıların yakından ilgilendikleri bir konu olmuştur. Özellikle ileri düzey icracıların icra ettikleri eser repertuvarının zenginliği ve bu eserlerin zorluk derecesi gibi durumlar, kullanılan bağlamanın niteliklerini önemli hâle getirmiştir.

Nitel bir durum çalışması olan bu araştırmanın amacı; icraçı ve yapımcı gözünden kaliteli bir bağlamanın niteliklerini belirleyerek buna etki eden değişkenleri, kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkisini, icracıların bağlama tercihlerini ve yapımcıların yapım tekniklerini etkileyen değişkenleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda uzman görüşü alınarak belirlenen 11 usta yapımcı ve 11 usta icraçı ile 4 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi uygulanarak kategorize edilmiş ve bu kategoriler frekans ve yüzde bilgilerini yansıtacak şekilde tablolastırılmıştır.

Kaliteli bir bağlama niteliği ve oluşumunu etkileyen değişkenler konusunda katılımcıların benzer görüşler dile getirmelerinin yanı sıra zıt görüşlere de sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkisine ilişkin katılımcıların büyük ölçüde benzer düşündükleri, ancak bazı katılımcıların farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülmüştür. İcraçıların bağlama tercihlerinin kişisel yaklaşımları ve icra pratikleri temelinde şekillendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte icra pratiklerinin, bağlama yapım sürecinde bazı yapımcılar tarafından dikkate alınırken bazı yapımcıların standart bir yapım tekniği benimsedikleri görülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan yola çıkarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bağlama, Bağlama İcra Pratikleri, Organoloji, Çalgı Yapım Teknikleri, Bağlama Yapım Teknikleri.

Evaluation of Producer and Performer Opinions on the Effect of Bağlama Production Dynamics on Performance Practices

Abstract

Bağlama has been the most widely used instrument of Turkish folk music from past to present and has been used in many musical genres that differ from its musical belonging. In parallel with this expansion in the field of performance, a number of innovations have occurred in both playing and production techniques. These innovations in both disciplines have led the producers to make a bağlama suitable for the needs of the era and the performers, and the performers to have a bağlama in line with their performance practices and expectations. In this respect, bağlama production and performance have been a subject that performers and producers are closely interested in as two disciplines that are in elbow contact with each other and need to be handled holistically. Especially the richness of the repertoire of works performed by advanced performers and the degree of difficulty of these works have made the qualities of the bağlama used important.

The aim of this research, which is a qualitative case study, is to determine the qualities of a quality bağlama from the perspective of performers and producers and to reveal the variables affecting this, the effect of a quality bağlama on performance practices, the variables affecting the bağlama preferences of performers and the production techniques of producers. For this purpose, semi-structured interviews consisting of 4 open-ended questions were conducted with 11 master producers and 11 master performers who were determined by taking expert opinion. The data obtained from the interviews were categorized by applying descriptive analysis method and these categories were tabulated to reflect frequency and percentage information.

It was concluded that the participants expressed similar views on the quality of a quality context and the variables affecting its formation, as well as having contrasting views. It has been observed that the participants largely think similarly about the effect of a quality bağlama on their performance practices, but some participants have different approaches. It was determined that the preferences of the performers were shaped on the basis of their personal approaches and performance practices. However, it has been observed that while some producers take into account the performance practices in the bağlama making process, some producers adopt a standardized making technique. Based on the results obtained within the scope of the research, some recommendations are presented.

Keywords: Bağlama, Bağlama Performance Practices, Organology, Instrument Making Techniques, Bağlama Making Techniques.

Giriş

Çalgı çalma; kimi zaman dinî bir ritüelin ana ögesi, kimi zaman savaşlarda motivasyon kaynağı, kimi zaman bir törenin başlangıç ve bitiş belirtici, kimi zaman bir büyü aracı, kimi zaman da eğlencelerin temel kaynağı olarak müzik fikrinin insanlığa sirayet ettiği zamandan bugüne insan hayatının vazgeçilmez bir eylemi olmuştur. Say, daha somut bir ifadeyle çalgıların günümüzden üç bin hatta beş bin yıl önce kullanıldığını söylemektedir.¹ Çeşitli arkeolojik kayıtlarda tespit edilerek kalıntıları günümüze ulaşan ve başlangıçta doğa seslerine öykünmeye bağlı olarak eğreti ve ilkel şekilde tasarlanan çalgılar, süreç içerisinde daha amaca yönelik ve görece standart halde imal ve icra edilerek bugünkü durumuna gelmiştir.

Günümüzde, geçmişteki kullanım amaçlarına benzer ve farklı biçimlerde insan hayatında yer alan çalgılar, "Organoloji" adı verilen bilim dalının araştırma alanına girmektedir. "Enstrüman bilimi" olarak bilinen organoloji "enstrümanı inceleyen ve tanıtan bilim dalıdır".² "Organolojide çalgıların türleri, tarihsel gelişimi, yapım biçimleri, morfolojik özellikleri, akustiği, standardizasyonu gibi konular bilimsel olarak incelenir".³

Köken itibarıyla halk çalgısı niteliğiyle doğan ve yapımında çoğunlukla bugün de geçerli olmak üzere ağaç, deri, ipek, boynuz ve kamış gibi doğal malzemelerden yararlanılan çalgıların geçmişten bugüne uzanan yolculuğunda gerek morfolojik özelliklerinde gerekse çalım tekniklerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimler öncü yapımcılar ve icracıların ellerinde şekillenmiş ve zaman içerisinde kişiler arasında yayılarak ekol, tarz ve kurallar hâlini almıştır.

Çalgıların yapısal özellikleri ve yapım teknikleri, akustik niteliklerini olduğu gibi icra pratiklerini de doğrudan etkileyen bir unsurdur. Dolayısıyla çalgı yapımı ve çalgı icrası; birbirleriyle etkileyen, şekillendiren ve bütüncül ele alınması gereken iki disiplin olarak yapımcıları ve icracıları yakından ilgilendirmektedir. Özellikle bağlama gibi yapım teknikleri ve süreçleri kesin kurallarla belirlenmemiş ve Türk halk müziğinden Türk sanat müziğine, Batı müziğinden saz eserlerine kadar geniş bir tür repertuarını seslendirebilen bir çalgıyı profesyonel düzeyde icra edenler, çalgıdan üretmek istedikleri sese ve çalgının icra rahatlığına yönelik beklentileri doğrultusunda bir çalgıya ulaşabilmek için yapım sürecinin takipçisi olmuşlardır. Bu hususta bağlamanın kalitesi, yapımcı ve icracılara göre çalgı kalitesine etki eden durumlar, kaliteli çalgı algısı ve beklentisi, kaliteli çalgının icra üzerindeki etkisi ve tüm bu konularda yapımcılar ile icracılar arasındaki görüş benzerlikleri ve farklılıkları gibi konular önem kazanmaktadır. Kaliteli bir bağlama ve bu bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkisi temelinde şekillenen araştırma; bağlama icracıları ve yapımcılarının görüşleri doğrultusunda kaliteli bir bağlamanın niteliklerini, bu

¹ Ahmet Say, *Müzik Ansiklopedisi* (Ankara: Başkent Yayınevi, 1992), 402.

² Cafer Açın, *Enstrüman Bilimi (Organoloji)* (İstanbul: Yenidoğan Basımevi, 1994), 14.

³ Pınar Somakçı, "Geleneksel Türk Müziği'ne Özgü Çalgıların Organolojik Gelişi", *Konservatoryum* 3/1 (2016), 17.

niteliklerin icraya yansımalarını ve bu konuda yapımcılar ile icracılar arasındaki görüş benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, “Bağlama kalitesi, kaliteye etki eden dinamikler ve kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkileri konusunda icracı ve yapımcı görüşleri nasıldır?” problemi belirlenmiş ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kaliteli bir bağlamada bulunması gereken nitelikler nelerdir?
2. Bağlamanın kalitesini etkileyen değişkenler nelerdir?
3. Kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkileri nelerdir?
4. İcracıların bağlama tercihlerini etkileyen değişkenler nelerdir?
5. Bağlama yapımcılarının bağlama yapım tekniklerini etkileyen icracı kaynaklı değişkenler nelerdir?

1. Bağlamanın Morfolojisi

Tarihsel evrim sürecinde yapısal olarak birtakım değişimlerle günümüze ulaşan bağlama; tekne, kapak (göğüs), sap ve burgu olmak üzere 4 ana elemandan oluşmaktadır. Çalgıda kullanılan perde ve tel gibi sarf malzeme olarak nitelendirilebilecek materyaller dışında kalan bu elemanlar ağaçtan imal edilmektedir. Gerek dokusu gerekse sertliği ve özgül ağırlığı gibi özellikler bakımından farklılık gösteren ağaçlar, bağlamada kullanılacak elemana göre belirlenmekte ve seçimin uygunluğu nispetinde bağlamanın niteliği değişmektedir.

“Yaprak ve oyma olarak imal edilen bağlama teknelerinde; ‘dut, ardıc, kestane, ceviz’ gibi yerli ağaçlarımızın yanı sıra ‘padauk (paduk, padok), pelesenk, maun, teak (tik)’ gibi ithal ağaçlardan da yararlanılmaktadır”.⁴ Benzer şekilde sap, kapak ve burgu yapımında da yerli ve yabancı ağaçlar kullanılabilen ve bunun kararı yapımcı ve icracı tercihleri doğrultusunda verilmektedir. Tekne yapım şekli, tekne ve sap formu, kullanılan cilanın türü, köprü yüksekliği ve konumu, tellerin sapa uyguladığı kuvveti telafi etmek için hesaplanan sap çekim payı, yapım aşamasında kullanılan ağaçların türü, biçilme şekli ve bu ağaçların nem oranları gibi durumlar bağlamaya karakterini kazandıran hassas dinamiklerdir. Bu dinamiklerin bazıları üzerinde yapımcılar ortak bir fikirde uzlaşmış olsalar da bazı uygulamalar yapımcılar arasında farklılık göstermekte ve bu farklılıklar çalgının niteliği üzerinde yapımcı etkisi olarak kişisel imza niteliği taşımaktadır. Söz konusu farklılıklar icracıların çalgı yapımcısı tercihlerini belirleyen ve onların gözünde kaliteli çalgının öncelikli gerekçesi konumundadır. Öyle ki bazı icracılar için ağaç türü, tekne yapım şekli ve formu gibi değişkenlerin yapımcı rolü yanında çok da önemi olmadığını söylemek mümkündür. Esasında malzeme seçimi konusunu yapımcının kimliğinden bağımsız görmek de olanaksızdır.

YÖNTEM

Nitel bir durum çalışması olan araştırmada yapımcı ve icracılara yöneltil-

⁴ Ali Kerem Apaydın - Soner Algı, “Bağlamada Eser Yorumlama Tekniklerinin İncelenmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 9/2, (2020), 1673.

mek üzere açık uçlu sorulardan oluşan iki yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplanmıştır. Karasar, hazırlanan görüşme formlarını kuralların katılığına göre “yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış” olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca yapılandırılmış görüşmeyi görüşmecinin hareket kısıtlılığı nedeniyle sorunlu bulduğunu, yapılandırılmamış görüşmede de veri toplamanın zorluğunu dile getirerek bu iki teknik arasına yarı yapılandırılmış görüşmeyi konumlandırmıştır.⁵

Çalışma kapsamında faydalanan formlarda yer alan soruların geçerliğini sağlamak üzere iki katılımcıyla pilot görüşme yapılarak formdaki sorular düzenlenmiş ve iki uzmandan görüş alınmıştır. Görüşmeler çevrim içi olarak ve telefonla gerçekleştirilmiş olup katılımcıların izniyle ses kaydı altına alınmıştır. Görüşme formlarındaki ilk üç soru aynı olup dördüncü ve beşinci sorular, katılımcı grubunun farklı disiplinlerde olması nedeniyle oluşturulmuş ve ölçmek istedikleri durum açısından benzerlik göstermektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenerek kategorilere ayrılmış ve tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca katılımcıların dikkat çekici görüşlerine yer verilmiştir.

1. Çalışma Grubu

Araştırmanın birinci çalışma grubu, görüşmenin gerçekleştirileceği usta icracı ve usta yapımcıların belirlenmesinde ve hazırlanan görüşme sorularının geçerlik durumları için uzman görüşüne başvuru olan iki öğretim üyesinden oluşmaktadır. İkinci çalışma grubu, görüşme formlarında yer alan soruların geçerliğini sağlamak üzere pilot uygulama yapılan iki katılımcıdan oluşmaktadır. Üçüncü çalışma grubu uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen 11 usta bağlama icracısını, dördüncü çalışma grubu ise bağlama çalmayı bilen 11 bağlama yapımcısını kapsamaktadır. Araştırmanın 3. çalışma grubunda yer alan katılımcı icracılar “Kİ”, 4. çalışma grubunda yer alan katılımcı yapımcılar ise “KY” şeklinde şifrelendirilmiştir. Katılımcı icracı ve katılımcı yapımcıların kıdem süreleri Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. 3. Çalışma Grubunun Bağlama İcracılığı Süresi

İcracı Numarası	Süre (Yıl)
Kİ1	37
Kİ2	20
Kİ3	25
Kİ4	43
Kİ5	66
Kİ6	20
Kİ7	20
Kİ8	35
Kİ9	25
Kİ10	26
Kİ11	30

⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 30. Basım, 2016), 212, 213.

Tablo 2. 4. Çalışma Grubunun Yapımcılığında Geçirdiği Süre

Yapımcı Numarası	Süre (Yıl)
KY1	28
KY2	40
KY3	32
KY4	30
KY5	15
KY6	24
KY7	44
KY8	49
KY9	40
KY10	26
KY11	23

2. Etik

Araştırmanın etik kurul izni, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 16/02/2024 tarihli, 04. toplantı sayılı ve 2024/181 numaralı karar ile alınmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

1. Kaliteli Bir Bağlamada Bulunması Gereken Niteliklere İlişkin Bulgular

3 ve 4. çalışma grubunda yer alan katılımcılara “Kaliteli bir bağlamada bulunması gereken nitelikler nelerdir?” sorusu yöneltildi ve alınan cevaplar kategorize edilerek Tablo 3 ve Tablo 4’te sunuldu.

Tablo 3. Kaliteli Bir Bağlamada Bulunması Gereken Niteliklere İlişkin İcraçı Görüşleri

Görüşler	f	%
Çalın rahatlığı	10	91
Tınsal karakter	8	73
Ergonomi	4	36
Seslerin temizliği	3	27
Sustain	2	18
Uzun ömürlü	2	18
Dengeli	2	18
Entonasyon	2	18
Ses gürlüğü	1	9
Estetik	1	9
Hafif olması	1	9
Teller arasındaki balans	1	9

Çalışma grubunda yer alan icracılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak kaliteli bir bağlamada bulunması gereken nitelikler şöyle belirlenmiştir:

- Rahat çalınabilmesi,
- Güzel bir ses rengine sahip olması, ergonomik olması,

- Perdelerden cızlamayan temiz ses alınabilmesi,
- “Sustain” denilen ses uzamasının yeterli düzeyde olması,
- Uzun yıllar stabil kalabilmesi,
- Ağırlık dengesinin iyi ayarlanmış olması,
- Perde ayarları ve eşik yeri itibarıyla doğru bir entonasyona sahip olması,
- Sesinin gür olması,
- Estetik olması,
- Hafif olması,
- Teller arasında seslerin dengeli olması.

İcracılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şunlardır:

Kİ3: “Bas, tiz ve mid anlamında dengeli bir tona sahip ve çalımını rahat bir bağlamayı kaliteli olarak nitelendirebilirim. Ancak bu özelliklerin uzun yıllar bozulmadan korunabilmesi de oldukça önemlidir.”

Kİ4: “Bas karakterli, ergonomik olarak elime oturan ve kucağımda ekstra çaba harcamadan tutabildiğim, çalımını çok sert olmayan ancak çok yumuşak da olmayan bir bağlama benim için çalımını rahat ve kaliteli bir bağlamadır.”

Kİ5: “Tel yüksekliği, sap çekim payı, sap ergonomisi uygunluğu olarak sıralayabileceğim çalım rahatlığı kaliteli bir bağlamanın olmazsa olmaz nitelikleridir. Bunların dışında sazın tınısı (davudi sesleri tercih ederim), form itibarıyla kucakta rahat duran bir tekne, sap ve tekne ağırlığının dengeli olması (bu dengeden kastettiğim tekne ağırlığının sap ağırlığından bir miktar fazla olması ve saptaki elin sapı taşımak zorunda kalmamasıdır) kaliteli bir bağlama için gerekli olan özelliklerdir.”

Kİ8: “Sap ve tekne formu olarak sayabileceğim ergonomik yapı oldukça önemlidir. (Özellikle ağız yapısı dar olan tekneleri ergonomik olarak daha rahat buluyorum.) Bağlamadan çıkan ton da önemlidir, ancak bağlamadan güzel ton elde etmede işçilik ve yapım dinamiklerinin yanı sıra icracının da etkili olduğunu düşünüyorum.”

Kİ10: “Bağlamada kalite anlamında öncelikli kriterim, çalım tekniğime uygun bir rahatlığı olan bağlamadır. Ben çalım olarak bağlamayı sert çalan biriyim ve tezene darplarına direnç beklerim. Dolayısıyla benim için çalımını kolay bağlama, tel salınımının çok serbest olduğu ve yumuşak çalımli olarak nitelendirilen bir bağlama değildir. Bunun yanı sıra tını karakteri de önemlidir.”

Kİ11: “Bağlamada teller arasındaki ses yüksekliklerinin dengeli olması gerekir. Aynı denge tekne ve sap ağırlığı için de geçerlidir. Ancak buradaki dengeden kastım tekne ve sap ağırlığının eşit olması değil tekne ağırlığının sap ağırlığından biraz fazla olmasıdır. Bunun yanı sıra kaliteli bir bağlama kolay akort tutan düzgün entonasyonlu, çalımını rahat ve hafif olmalıdır.”

Tablo 4. Kaliteli Bir Bağlamada Bulunması Gereken Niteliklere İlişkin Yapımcı Görüşleri

Görüşler	f	%
Çalım rahatlığı	10	91
Tınısal karakter	7	64
Uzun ömürlü	4	36
Estetik	3	27
Sustain	3	27
Ergonomi	2	18
Teller arasındaki balans	2	18
Elle ve tezeneli çalım uygunluk	1	9

Çalışma grubunda yer alan yapımcılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak kaliteli bir bağlamada bulunması gereken nitelikler şu şekilde belirlenmiştir:

- Rahat çalınabilmesi,
- Güzel bir ses rengine sahip olması,
- Uzun yıllar stabil kalabilmesi,
- Estetik olması,
- Sustain özelliğinin yeterli düzeyde olması,
- Ergonomik olması,
- Teller arasında ses yüksekliklerinin dengeli olması,
- Elle ve tezeneli çalım uygun olması.

Yapımcılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şu şekildedir:

KY3: “Kaliteli bir bağlamanın öncelikle çalımını rahat olmalıdır. Ses rengi benim için daha sonra gelir. Çünkü çalımını rahat olmayan bir bağlamanın sesi güzel bile olsa icracı yeterli bir performans gösteremez...”

KY7: Kaliteli olarak nitelendireceğim bir bağlama icracının ergonomisine uygun, dengeli ve stabil olmalıdır. Ses rengi ve çalım rahatlığının göreceli olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla bu noktada bağlama kalitesini icracının da belirlediğini söyleyebilirim. Benim açımdan kaliteli bir bağlama, beklentilerim doğrultusunda güzel bir ses rengine ve çalım rahatlığına sahip olmalıdır.”

Toplanan veriler incelendiğinde, kaliteli bir bağlama algısı oluşmasında icracıların ve yapımcıların benzer beklentilere sahip olduğu, her iki grup için de bağlamanın çalım rahatlığının öncelikli değişken olduğu görülmektedir. İcraçılar ve yapımcılar tarafından önemsenen bir nitelik olmasına rağmen özellikle icraçılar açısından çalım rahatlığının herkes için aynı oluşmadığı ve öznel olduğu dikkat çekicidir. “...benim için çalımını kolay bağlama, tel salınımının çok serbest olduğu ve yumuşak çalımli olarak nitelendirilen bir bağlama değildir.” (K110) “...öncelikli beklentim tel mesafesinin sapa ve kapağa yakın olduğu çalımını yumuşak bir bağlamadır.”

(K1) “...çalım rahatlığının göreceli olduğunu düşünüyorum.” (KY7) İcracıların bağlamanın çalım rahatlığını önemsemesi ancak bunun oluşmasında bireysel icra pratiklerinin, özellikle tezene vuruş sertliğinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Sert tezene vuran bir icracı için tellerin kapağa ve sapa yakın olduğu bir bağlama dirençsiz ve zayıf gelecek, bu bağlama icracı için çalımını rahat bir bağlama olmayacaktır. Öte yandan çalgının çalım rahatlığının yine bireyselliğe atıfla icracının fiziksel yapısına uygun ve ergonomik olma durumuyla alakalı olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla icracıların kaliteli bir bağlamada olması gereken bir nitelik olarak dile getirdiği “ergonomik olma” durumunu, sonuçsal olarak çalım rahatlığı kapsamında değerlendirebiliriz. Bunun yanı sıra çalışma grubunda bazı icracı ve yapımcılar tarafından vurgulanan “hafif olma, sap ve tekne ağırlık dengesi” gibi nitelikler, temelde icraya etki eden değişkenler olduğu için yine çalım rahatlığına etki eden diğer durumlar olarak görülmektedir.

Katılımcılar tarafından bağlama kalitesine etkisi olduğu düşünülen bir başka nitelik de bağlamanın tınısal karakteridir. Bu noktada dikkat çekici olan durum belirtilen niteliğin yine bireysel algılar temelinde oluşmasıdır. “Bas, tiz ve mid anlamında dengeli bir tona sahip ve çalımını rahat bir bağlamayı kaliteli olarak nitelendirebilirim.” (K13) “Bas karakterli ... bir bağlama benim için çalımını rahat ve kaliteli bir bağlamadır.” (K14) “... Bunların dışında sazın tınısı (davudi sesleri tercih ederim) ...” (K15) Ayrıca “seslerin uzaması olan “sustain”, perdelerden cızlama olmadan temiz ses elde edilmesi, sesin gür ve doğru bir entonasyonda olması, alt-orta-üst teller arasındaki ses yüksekliğinin dengeli dağılımı” katılımcılar tarafından kaliteli bir bağlamanın nitelikleri olarak sayılan diğer değişkenler olup sesle ilgili beklentiler kategorisinde konumlandırılmıştır. Benzer şekilde İmik ve Haşhaş, kaliteli bir bağlamanın çalımının rahat, seslerinin net ve gür olacağı görüşünü paylaşmışlardır.⁶ Yapılan görüşmelerde sustain ve tınısal karakter değişkenlerinin katılımcılar tarafından ses gürlüğüne göre daha fazla önemsendiği dikkat çekicidir. Bu bulgudan yola çıkarak son yıllarda üretilen bağlamaların teknesine gürlüğü artırmaya yönelik fazladan delik açılması uygulamasının, usta icracı ve usta yapımcılar tarafından bağlamada kaliteye etki eden bir nitelik olarak görülmeyeceği değerlendirilmektedir. Doğanıyigit vd., araştırmaları kapsamında görüşme yaptığı 9 icracıdan benzer görüşler elde etmişlerdir.⁷ Görüşmelerden yola çıkarak kaliteli bir bağlamanın sahip olması gereken ses ve icra özelliklerini uzun yıllar korumasının da önemli olduğu görülmüştür. Yapısal olarak neredeyse bütünü dış etkenlere duyarlılığı fazla olan ve bu yönüyle yaşayan bir materyal olarak değerlendirilen ağaçtan oluşan bir

⁶ Ünal İmik, Sinan Haşhaş, “Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler ‘Bağlama Örneği’”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 4/9 (2014), 67.

⁷ Satı Doğanıyigit - vd. “Bağlama Yapımcılarının Bağlama Üretimine Yönelik Görüşleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/61 (2018), 472.

çalığı için stabilitenin hayatı olduğu söylenebilir.

2. Bağlamanın Kalitesini Etkileyen Değişkenlere İlişkin Bulgular

3 ve 4. çalışma grubunda yer alan katılımcılara “Bir bağlamanın kaliteli olmasını etkileyen değişkenler nelerdir?” sorusu yöneltildi ve alınan cevaplar kategorize edilerek Tablo 5 ve Tablo 6’da sunuldu.

Tablo 5. *Bağlamanın Kalitesini Etkileyen Değişkenlere İlişkin İcraçı Görüşleri*

Görüşler	f	%
Tesviye	8	73
Ağaç seçimi	6	55
Ağaçların kuru olması	5	45
Kapak seçimi	5	45
Ölçümlendirme	4	36
Tekne formu	3	27
Tekne yapım şekli	3	27
Ahşap dışı malzeme miktarı	1	9
Tel seçimi	1	9
Sap formu	1	9
Cila miktarı	1	9
Ağaçların düzgün biçilmesi	1	9
Sapın montaj biçimi	1	9

Çalışma grubunda yer alan icracılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak bir bağlamanın kalitesine etki eden değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Çalımı rahatlatıcı bir tesviye,
- Ağaç seçiminin uygunluğu,
- Kullanılan ağaçların kuru olması,
- Ses verme özelliği olan bir kapak tercihi,
- Doğru ölçülerin kullanılması,
- Tekne formunun rezonans ve ergonomi yönüyle uygun olması,
- Teknenin yapım şekli (oyma, yaprak),
- Ahşap dışında yapım malzemesi kullanılmaması,
- Kaliteli tel kullanımı,
- Sap formunun kullanıcının fiziksel yapısına uygun olması,
- Az miktarda cila kullanımı,
- Ağaçların düzgün biçilmesi ve sapın montaj biçiminin kurtağzı olması.

İcraçılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şunlardır:

Kİ5: “Bağlama yapımında uygun bir tekne ağız ve sap tesviyesi, sap formunun elin klavye üzerinde ekstra çaba göstermeden işlemesine uygun tasarlanması, eşik yüksekliğinin çok düşük veya çok yüksek olmaması oldukça önemlidir. Ayrıca yapım da kullanılan ağaçlar mutlaka yıllanmış, kurumuş olmalı ve düzgün biçilmiş olmalıdır. Biçilme konusunda eklemek istediğim bir durum şudur: Hızarda biçilen ağaçların liflerinin bazen çapraz da kesilebildiğini bu sebeple özellikle sap ağacığının yarılarak

biçilmesinin daha uygun olacağını düşünüyorum. Rahmetli ustalarımızdan Yusuf Yeniay'ın da ağaçları bu şekilde biçtiğine şahit oldum."

Kİ7: "İşçilik öncelikle önemlidir. Bunun yanı sıra yapımda kullanılan ağaçların nem oranı, tesviye ve buna bağlı ortaya çıkan tel yüksekliği önemlidir. Özellikle nem konusuyla ilgili olarak bağlamanın kullanılacağı şehirde üretilmiş olması gerektiğine inanıyorum. İstanbul'da üretilen bir bağlamanın Ankara ikliminde stabil kalamaya bileceğini düşünüyorum. Ayrıca kullanılan cila miktarının az olmasını tercih ederim."

Kİ10: "Sap ve tekne boyu oranı, sap formu, tezene vurulan yerde teller ile kapak arasındaki mesafe, tekne formunun ergonomisi, kapakta seçilen ağacın niteliği önemlidir. Özellikle köprü yüksekliğine bağlı olarak tellerin kapağa ve klavyeye mesafesinin kişinin çalım pratiğine uygun olarak ayarlanmış olması icra esnasında çalım kolaylığı sağlayacaktır. Bu noktada üzerinde ısrarla durduğum konu tel mesafesi konusunda uygunluğun tamamen bireysel olduğudur. Kimi icracılar bu mesafeyi çok kısa tercih ederken benim gibi görece sert tezene vuran icracılar tellerin yüksek olmasını tercih edebiliyor. Dolayısıyla bunun genel bir doğrusu olduğunu düşünmüyorum. Bağlamada kullanılan yapıstırıcılardan kaynaklı olarak mutlaka bir ses kaybı olacağı kanaatinde olduğumdan dolayı dut oyma tekne önceliğidir."

Tablo 6. Bağlamanın Kalitesini Etkileyen Değişkenlere İlişkin Yapımcı Görüşleri

Görüşler	f	%
Ağaçların kuru olması	7	64
Ölçümlendirme	7	64
Tesviye	4	36
Kapak seçimi	4	36
Ağaç seçimi	3	27
Ağaçların düzgün biçilmesi	2	18
Parçaların montaj	2	18
Az parça kullanımı	1	9
Tel seçimi	1	9
Uyumlu ağaçlar kullanma	1	9
Cila seçimi	1	9

Çalışma grubunda yer alan yapımcıların fikirlerinden yola çıkarak bir bağlamanın kalitesini etkileyen değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Kullanılan ağaçların kuru olması,
- Doğru ölçülerin kullanılması,
- Çalım rahatlığı sağlayacak bir tesviye,
- Ses verme özelliği iyi olan bir kapak tercihi,
- Ağaçların düzgün şekilde biçilmesi,
- Akustik özelliği olan ağaçların tercihi,
- Parçaların montajının titizlikle yapılması,
- Yapımda mümkün olduğunda az parça kullanılması,
- Kaliteli tel seçimi,

- Birbirine uyum sağlayacak ağaçların tercih edilmesi,
- Kullanılacak bölümün özelliklerine uygun cila türü seçilmesi.

Yapımcılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şunlardır:

KY1: "Bağlama yapımında kullanılacak tüm ağaçlar kuru olmalı ve mümkün olduğunca az parça kullanılmalıdır. Tesviye olarak teller kapakta çok ayrı olmamalı aynı şekilde klavyeye de yakın olmalıdır. Öte yandan tellerdeki titreşimi ses olarak ileten kapaktır ve bağlamanın tınısına ve gürlüğüne doğrudan etkisi vardır. Bu nedenle kullanılacak kapağın ses verici nitelikte olması ve doğru bir şekilde tekneye monte edilmesi önemlidir. Ancak tekne ağacı için aynı şeyi söyleyemem, tekne ağacının sese doğrudan bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Şöyle ki her özelliği aynı olan 10 bağlamaya farklı özellikte kapaklar taktığımızda bağlamalardan ortaya çıkan ses karakterinin de değişeceğini söyleyebilirim."

KY2: "Kullanılan ağaçların doğal ortamda kurutulmuş olması, ağacın türünden çok ağaç dokusunun bağlama yapısına uygun olması (çünkü aynı tür ağaçların elyaf yapıları farklı olabiliyor.), ses verme özelliği iyi olan bir kapak tercihi ve bu kapağın doğru şekilde montajı, eşik ve sap çekme payı konusunda doğru ölçülerin kullanımı gibi etkenler bağlamada kaliteyi sağlayacak unsurlar olarak sayılabilir... Teknenin oyma veya yaprak olarak yapılmasının ses üzerine bir etkisi olduğunu düşünmüyorum, bu yalnızca görselliğe etki eden bir durumdur."

KY8: "Yapım aşamasında kullanılan parçaların titizlikle ve birbirlerine iyi alıştırtılarak birleştirilmesi ve doğru ölçülerin kullanılması önemlidir. Ustalar, bağlamanın her bölümünü (tekne dahil) kendileri biçmeli ve kendi ölçülerine göre üretmelidir. Bunun yanı sıra kaliteli bir bağlama yapımında kapak ses noktasında, sap da formu da çalım noktasında önem arz eder. Eskiler bu konuda Döş (kapak) öttürür, sap çaldırır.' derler."

KY9: "Bağlama yapımında yıllanmış, kuru ağaçlar kullanılmalıdır. Teknenin derinliği, ağız genişliği ve sap boyu doğru ayarlanmalıdır. Önemli gördüğüm bir diğer konu da kullanılacak cila türüdür. Cila olarak sap ve teknede polyester, kapakta ise vernik kullanılmasını daha doğru buluyorum."

KY10: "Tekne ağacından burgu yapımında kullanılan ağaca kadar bağlamada kullanılacak her ağacın bağlamanın ses verme durumu üzerinde etkisi vardır. Bir bağlama yapımcısı bağlama yapımında kullanacağı ağaçlarla belirli bir süre çalışmış ve ağaçların bir araya geldiklerinde nasıl bir sonucun ortaya çıkacağını öngörebilecek tecrübeye sahip olmalıdır. Örneğin bağlamanın teknesinde kullanılan ağaç sertse kapakta yumuşak bir ağaç tercih edilir. Bunun dışında doğru ölçülendirme ve doğru oranların kullanılması kaliteli bir bağlama üretme noktasında önemlidir. (Ben altın oranı kullanıyorum.) Bu konuda yapılacak milimetrik hatalar, genel tabloda ciddi sorunlara yol açabilir. Örneğin bağlama boyu genel olarak kapağın bitiminden ilk perdenin alt kenarına olan mesafe dikkate alınarak ölçülür. Oysa referans alınması gereken nokta tellerin tel eşiğine bağlandığı yerden dip perdenin üst kenarına kadar

olan mesafedir. Bu yapılmadığı zaman bağlamanın perde ve eşik (köprü) yeri değiştirilerek hataların önüne geçilmeye çalışılır ancak bu pek mümkün olmaz.”

Bir bağlamanın kalitesini etkileyen değişkenler genellikle yapımcıları ilgilendiren ve uzmanlık alanlarına giren bir durum olarak görülse de usta icracıların deneyimlerinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan konu hakkında icracı ve yapımcıların benzer veya farklı fikirlerinin ve gerekçelerinin ortaya konması, olası yanlışların önüne geçebileceği gibi bir dayanak ve teyit mekanizması olarak yapıcı bir rol oynayabilir.

Bağlamanın kalitesi üzerinde etkili olduğu düşünülen değişkenler, icracılar ve yapımcılar arasında önem sırası bakımından benzerlik gösterirken bazı değişkenlerin iki grup arasında hatta bazen aynı grup içinde farklı fikirler olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bağlama yapımında “uygun bir tesviye, kullanılan ağaçların kuru olması, kapak seçimi, doğru ölçülerin kullanılması” değişkenlerinin önemi, icracı ve yapımcıların üzerinde uzlaştığı bir durum olmuştur. Tesviye, tel yüksekliğini belirlemesi yönüyle bağlamanın çalım durumuna ve çekim payını belirlemesi yönüyle de stabil olmasına etki eden bir işlem olarak değerlendirilmektedir. Ancak yapılan görüşmelerden yola çıkarak bu işlemin uygunluğunun icracıların çalım pratikleri temelinde değerlendirildiği görülmektedir. “... eşik yüksekliğinin çok düşük veya çok yüksek olmaması oldukça önemlidir” (K15). “Telin kapağa yakın olması öncelikli tercihimdir” (K12). “... üzerinde ısrarla durduğum konu tel mesafesi konusunda uygunluğun tamamen bireysel olduğudur. Kimi icracılar bu mesafeyi çok kısa tercih ederken benim gibi görece sert tezene vuran icracılar tellerin yüksek olmasını tercih edebiliyor. Dolayısıyla bunun genel bir doğrusu olduğunu düşünmüyorum.” (K110) “... Tesviye olarak teller kapakta çok ayrı olmamalı aynı şekilde klavyeye de yakın olmalıdır (KY1). Bu noktadan yola çıkarak katılımcılar tarafından bağlamanın kaliteli olması hususunda önemli görülen tesviye işleminin, ele alınıp ve uygulanış noktasında farklılıklar içeren ve icracı beklentileri dikkate alınarak kurgulanması gereken bir işlem olduğu düşünülmektedir. Doğru ölçü ve oranların kullanılması bağlamanın ses kalitesi ve çalım rahatlığı üzerindeki etkilerine ilişkin Çiçekçioğlu ve Alaskan ile Çiçekçioğlu’nun paylaştıkları benzer durum dikkat çekicidir.⁸ Ayrıca kaliteli bir bağlamada kullanılacak ağaçların kuru olması gerektiği konusunda Doğanıyigit vd. benzer bir sonuç paylaşmıştır.⁹ Ağaç seçimi önemi hususunda Baş’ın yine telli ve tezeneli bir çalgı olan ut ile ilgili ulaştığı bulguyla bu araştırmanın bulguları benzerlik göstermektedir.¹⁰ Güler ve Göktaş, bağlama yapımında kullanılacak ağaç türlerinin ve bunların kuruluk durumlarının bağlamanın stabilite-

⁸ bk. Ümit Çiçekçioğlu - Ali Maruf Alaskan, “Bağlamada Eşik Yeri, Yüksekliği ve Kapak Montajı Üzerine Bir Öneri”, *Eurasian Journal of Music and Dance* 13 (2018); Ümit Çiçekçioğlu, “Bağlama Yapımında Kullanılan Yöntemler ve Yöntemlere Ait Hesaplamalar”, *Yegah Musiki Dergisi* 4/1 (2021).

⁹ Doğanıyigit vd. “Bağ. Yap. Bağ. Üret. Yön. Gör.”, 61, 476.

¹⁰ Ercan Baş, “Anadoluda Bir Luthier – 1 Ud Yapımcısı Güven Yetişkin Usta ile Söyleşi”, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 4/2 (2018), 2.

sinde önemli rol oynadığını vurgulamışlardır.¹¹

Bağlama yapımında kullanılan ağaçların nem oranları, kapak ağacının niteliği ve doğru ölçülerin önemi konusunda katılımcılar uzlaşıırken ağaç seçimi konusu farklı fikirlerin sunulduğu ve ele alınması gereken bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Bazı yapımcıların ses niteliği üzerinde etkisi olmadığı konusunda fikir ileri sürdüğü tekne ağacı konusu, bazı yapımcı ve icracılar tarafından ise bağlamanın tınısal karakterine etki etmesi noktasında önemli görülmektedir. *"... Bağlamada kullanılan yapıştırıcılardan kaynaklı olarak mutlaka bir ses kaybı olacağı kanaatinde olduğumdan dolayı dut ağacından oyma tekne önceliğimdir" (Kİ10). Tınısal duruma etki ettiğini düşündüğüm için bağlamanın oyma dut ağacı olması tercihimdir" (Kİ2). "...Ağaç olarak ardıç ve dut ağaçlarından yapılmış bağlamaları tercih ederim" (Kİ4) "... kapağın ses verici nitelikte olması ve doğru bir şekilde tekneye monte edilmesi önemlidir. Ancak tekne ağacı için aynı şeyi söyleyemem, tekne ağacının sese doğru bir etkisi olduğunu düşünmüyorum" (KY1) şeklinde fikir belirtmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir görüş de şu şekildedir: "Tekne ağacından burgu yapımında kullanılan ağacına kadar bağlamada kullanılacak her ağacın bağlamanın ses verme durumu üzerinde etkisi vardır" (KY10). Açın, bağlamada tekne ağacının ses üzerindeki etkisi üzerine şunları söylemiştir: "Tekne kısmına yumuşak ağaçlar kullanıldığına yansıtacağı sesler de yumuşak olacağından, ayrıca ses tablosuna da yumuşak ağaç kullanma zorunluluğu da ortadan kalkacaktır".¹² Yine aynı doğrultuda İmik ve Haşhaş, tekne yapımında kullanılan ağaçların bağlamada ses kalitesini önemli oranda etkilediğini paylaşmıştır.¹³ Bu fikri desteklediği düşünülen bir durum, yaylı çalgıların göğüs hariç gövde kısmının yapımında büyük oranda akçaağacın kullanılması ve benzer şekilde gitar yapımında tercih edilen ağaçların da belirli ağaçlar arasından seçilmesidir. Tekne ağacının ses üzerine bir etkisi yoksa bu tercihleri doğuran unsurun ne olduğu incelenmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir. KY10 kodlu katılımcı, ayrıca ağaçların uyumu konusunda yapımcıların tecrübe sahibi olması gerektiğini belirterek bağlamada kullanılan tekne ağacının sertlik derecesine göre kapak ağacının tercih edildiğini vurgulamıştır. Bu görüşü destekleyen bir başka bulgu ise Baş'ın çalışmasında da mevcuttur. Baş, ut yapımcısı Güven Yetişkin ile yaptığı kişisel görüşmesinden şu görüşleri aktarmıştır: "Çalgılar farklı ağaçlardan oluşabileceğinden ahşap uyumu dediğimiz desen, damar, sertlik ve renk bakımından birbirine uyumlu ağaçlar kullanılmalı".¹⁴ Çalışma grubunda yer alan diğer yapımcılar ise bağlama sesine tekne ağacının etkisi konusunu ele almamışlardır. Ancak bağlama kalitesine etki eden değişkenlere ilişkin yapımcı*

¹¹ Emirhan Güler - Uğur Gökteş, "Çeşitli Etkenler Sonucu Bağlamanın Yapısında Meydana Gelen Bozulmalar", Abdulsalam Arvas (Ed.), 11. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Konferansı İçinde (2022), 372.

¹² Cafer Açın, *Bağlama Yapım Sanatı ve Sanatçıları* (İstanbul: Emek Basımevi, 2000), 96.

¹³ İmik - Haşhaş, "Çal. Kal. Per. Ve Baş. Et. Yön. Gör. 'Bağ. Örn.'" 4. 61.

¹⁴ Baş, "An. Bir Lut. - 1 Ud Yap. Güv. Yet. Ust. ile Söy.", 63.

görüşlerinin kategorize edildiği Tablo 6'da sunulan "ağaç seçimi" değişkeni sap ağacı esas alınarak belirtilmiştir. *"Kullanılacak ağaçlar özellik yönünden kullanılacağı bölümün ihtiyacına uygun olarak seçilmelidir. Mesela sap ağacı dirençli, kapak ağacı uygun elyaf özelliklerinde olmalıdır" (KY3). "... kapak ağacı ses verme, sap ağacı ise bağlamanın dirençli olmasında etkilidir" (KY11).* Bağlamalarda sap atması veya sapın çalışması şeklinde tanımlanan sap eğilmesi; bağlamanın ses karakterini değiştirebilen, çalım rahatlığını olumsuz etkileyen ve daha ileri durumlarda bağlamanın kullanılmasını imkânsız hâle getiren bir problem olarak sıklıkla karşılaşılan bir durum olmuştur. Bu sebeple sap ağacı direncinin bağlamanın kalitesi ve kalitesini koruması noktasında önemli bir değişken olduğu değerlendirilmektedir.

Bağlama yapımında kullanılan ölçü ve oranlar, bağlamanın kalitesini etkileyen önemli bir değişkendir. Bu noktada yapımcıların farklı uygulamaları bir nevi alametifarikalarıdır. Bu değişken yapımcıların tercih edilme nedenlerinden biri olarak düşünülmektedir.

Bağlamanın kalitesini etkilediği düşünülen ve görece az sayıda katılımcı tarafından belirtilen diğer değişkenler şunlardır:

- Tekne formu,
- Tekne yapım şekli,
- Tel seçimi,
- Sap formu,
- Kullanılan cila miktarı,
- Montaj şekilleri,
- Ağaçların biçilme şekilleri,
- Yapımda kullanılan parça miktarı,
- Ağaç dışında kullanılan malzeme durumu.

Bu değişkenler arasında teknenin yaprak veya oyma olma durumunu ifade eden "tekne yapım şekli" konusunda icracılar ve bazı yapımcılar arasında fikir ayrılığı vardır. Yapımcılar, tekne yapım şeklinin bağlamaya ekstra bir özellik kazandırmadığını ancak tekne formunun önemini vurgulamaktadır. Buna karşın bazı icracılar oyma teknenin tek parça olması ve yapımında tutkal kullanılmaması nedeniyle daha dayanıklı ve ses verme özelliği bakımından daha nitelikli olduğunu öne sürmektedir. *"... Teknenin oyma veya yaprak olarak yapılmasının ses üzerine bir etkisi olduğunu düşünmüyorum, bu yalnızca görsele etki eden bir durumdur" (KY2). "... tekne formu sese doğrudan etki eder" (KY6).* Tekne yapım şekli konusunda üzerinde durulması gereken bir başka konu da yaprak teknelerin kullanılan ağaç miktarı bakımından oyma olarak imal edilen teknelere göre daha ekonomik olduğudur. Bu konuda Açın, bir oyma bağlama teknesi için harcanan ağaç malzemesi ile yaklaşık on yaprak tekne yapılabileceğini ifade ederek aradaki ağaç sarfiyatının

farkını ortaya koymuştur.¹⁵ Ülkemizdeki ağaç niceliği göz önüne alındığında bu konu önem kazanacaktır. Bağlamanın kalitesini etkilediği düşünülen diğer değişkenlerin de bağlamalar arası farklılığın oluşmasında etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

3. Kaliteli Bir Bağlamanın İcra Pratikleri Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular

3 ve 4. çalışma grubunda yer alan katılımcılara “Kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerinde etkisi var mıdır? Varsa bu etkiler nelerdir?” sorusu yöneltildi. Katılımcıların tamamı, kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerinde etkisi olduğu görüşünü dile getirdi. Bu etkilerin neler olduğuna ilişkin görüşler kategorize edilerek Tablo 7 ve Tablo 8’de sunuldu.

Tablo 7. Kaliteli Bir Bağlamanın İcra Pratiklerine Etkisine İlişkin İcraçı Görüşleri

Görüşler	f	%
Performans artırıcı	10	91
Motive edici	6	55
Konfor	2	18
Fiziksel problemleri engelleyici	1	9

Çalışma grubunda yer alan icracılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkileri şu şekilde belirlenmiştir:

- Çalım rahatlığına dayalı olarak performansa katkı sağlaması,
- Tınısal ve görsel yönüyle icracının motivasyonunu artırması,
- Konfor sağlaması,
- Çalımının rahatlığı ve ergonomik olması yönüyle oluşabilecek fiziksel problemlerin engellemesi.

İcraçılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şunlardır:

Kİ1: “Kaliteli bir bağlama ile eser seslendiren bir icraçı avantajlıdır. Çünkü kaliteli bir bağlamada eser icra etmek, çalgının rahatlığına bağlı olarak nispeten kolaydır. Böyle bir bağlamada az eforla icra gerçekleştirilebilir. Öte yandan sesleri temiz ve net olan bir çalgı, icracının motivasyonuna ekstra katkı sağlar. Bu da somut olarak icraya olumlu yansır diye düşünüyorum.”

Kİ2: “Bizler uzun süre bağlama çalışıp eğitimini veriyoruz. Dolayısıyla kalitesi düşük ve çalım rahatlığı olmayan bir bağlama, belli bir süre sonunda icracının yorulmasına, hatta fiziksel problemler yaşamasına yol açabilir. Ayrıca sesi güzel ve gür bir bağlama icracının motivasyonunu artıracaktır.”

Kİ3: “İcrada çalım rahatlığı önemli bir konudur. Kaliteli bir bağlama bu açıdan icrayı görece kolaylaştıracaktır. Bunun yanı sıra akort bırakmayan kaliteli bir

¹⁵ Cafer Açın, *Enstrüman Bilimi (Organoloji)* (İstanbul: Yenidoğan Basımevi, 1994), 381.

burgu tercihi, uzun süren icralarda akort yapma gerekliliğini azaltarak ekstra konfor sağlayacaktır.”

Kİ10: “... İcracının fiziksel özelliklerine uygun bir bağlamanın icraya pozitif anlamda büyük etkisi olacaktır. Sağlıklı tesviye edilmiş bir bağlamanın ses üretme ve ton çıkarma noktasında icracıya avantaj sağlayacağını düşünüyorum.”

Kİ11: “Kaliteli olarak nitelendirilebilecek çalım rahat, hafif ve entonasyonu iyi olan bir bağlamayla gerçekleştirilen seslendirmelerde icracı esere odaklanarak ortaya koyacağı icra noktasında rahat ve tereddütsüz oluyor. Bu da icracıya motivasyon, konfor ve artı performans olarak yansıyor.”

Tablo 8. Kaliteli Bir Bağlamanın İcra Pratiklerine Etkisine İlişkin Yapımcı Görüşleri

Görüşler	f	%
Performans artırıcı	10	91
Motive edici	4	36
İcracılığı geliştirici	1	9
Eğitime katkı sağlayıcı	1	9

Çalışma grubunda yer alan yapımcılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki etkileri şu şekilde belirlenmiştir:

- Çalım rahatlığına dayalı olarak performansa katkı sağlaması,
- Tınısal ve görsel yönüyle icracının motivasyonunu artırması,
- Çalım rahatlığına ve motivasyon sağlamasına bağlı olarak uzun süreler çalınabilmesi nedeniyle icracılığın ve çalgı eğitiminin gelişimine katkı sağlaması.

Yapımcılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şu şekildedir:

KY2: “Kaliteli bir bağlama gerek çalım rahatlığıyla gerekse tınısal özellikleriyle icracının elinden bırakmak istemeyeceği bir çalgıdır. Kalitesiz bir bağlama kullanan icracıların bağlama çalmaktan soğuyabileceğini ve bu nedenle icracılıkta ilerleyemeyeceğini düşünüyorum. Bu hususta kaliteli bir bağlamanın bağlama eğitiminin ve icracılığının gelişimine büyük fayda sağlayacağını değerlendiriyorum. Bu durumdan kaynaklı olarak özellikle yeni başlayan kişilerin kaliteli bir bağlamaya sahip olmaları gerektiği kanaatindeyim.”

KY5: “... Kaliteli bir bağlamada çalım rahattır bu da icraya olumlu etki sağlar. Bunun yanında kaliteli bir bağlama göze ve kulağa hitap eder ve bu durum da kullanıcının motivasyonunu artırarak icraya olumlu yönde dolaylı etki sağlar.”

KY6: “... Örneğin çalım rahat olmayan ve ergonomik olarak size uymayan bir bağlamayı 10 dakika çalarsanız doğru ölçümlendirmelerle size uygun bir bağlamayı 1 saat çalarsınız. Öte yandan icracı çalacağı bağlamadan güzel ses çıkarmaya ekstra enerji harcamamalı, duyguya odaklanmalı ve gerisini çalgısının sağlamasına bırakmalıdır.”

Çalışma grubundaki katılımcılar tarafından kalite unsuru olarak üzerinde

ortak görüş sağlanan çalım rahatlığı, bu doğrultuda çalışma grubunun çoğunluğu tarafından icra pratiklerinde performans artırıcı bir etkiyle vurgulanmıştır. İmik ve Haşhaş da benzer şekilde kaliteli bir bağlamada parmak baskılarının rahatlıkla uygulanabileceği, elde edilecek tınların performansı olumlu etkileyeceği ve bunlara bağlı olarak da icracının çalışma isteğinde artış meydana gelebileceği sonuçlarını paylaşmışlardır.¹⁶ Çalım rahatlığı olarak nitelenen durum, çalgının icracının çalım tekniğine ve fiziksel yapısına uygun olarak icraya konfor katan, icracının az efor sarf etmesine olanak sağlayan ve bu yönüyle performans artışına etki edecek şekilde tasarlanmış olması şeklinde izah edilebilir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğu tarafından dile getirilen kaliteli bir bağlamanın performansa olumlu etkisinin, kaliteli bağlamanın çalım rahatlığına sahip olacağı önermesinden hareketle ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra kaliteli bağlamanın icracıyı motive edici etkisi, çalgının çalım rahatlığının yanı sıra tınısal ve görsel açıdan kullanıcıya hitap etmesi yönüyle gerçekleşen bir etki olarak katılımcıların çoğunluğu tarafından dile getirilmiştir. “... Öte yandan sesleri temiz ve net olan bir çalgı, icracının motivasyonuna ekstra katkı sağlar” (Kİ1). “... Ayrıca sesi güzel ve gur bir bağlama icracının motivasyonunu artıracaktır” (Kİ2). “Çalım rahat bir bağlama icra kolaylığı sağlar. Böyle bir bağlama çalım zevki de getireceği için genellikle elden düşmeyecek bir bağlama olur. Bu icracıyı motive de edecektir” (Kİ9). “... Çalım rahat, hafif ve entonasyonu iyi olan bir bağlamayla gerçekleştirilen seslendirmelerde icracı esere odaklanarak ortaya koyacağı icra noktasında rahat ve tereddütsüz oluyor. Bu da icracıya motivasyon ... olarak yansıyor” (Kİ11). “Kaliteli bir bağlama gerek çalım rahatlığıyla gerekse tınısal özellikleriyle icracının elinden bırakmak istemeyeceği bir çalgıdır...” (KY2). “... Saza dokununca keyifli bir tını duymak icracıyı motive edecektir” (KY1). “... Kaliteli bir bağlama göze ve kulağa hitap eder. Bu durum da kullanıcının motivasyonunu artırarak icraya olumlu yönde dolaylı etki sağlar” (KY5). “... Tınısı güzel, göze ve kulağa hitap eden bir bağlama kişiyi icraya sevk eder ve çalım zevki verir” (KY8).

Kaliteli bir bağlamanın icra üzerindeki etkilerine ilişkin çalışma grubunda yer alan bir icraçı tarafından dile getirilen “bağlama icracılığının gelişimine ve çalgı eğitimi alanına katkı sağladığı” konusu dikkat çekicidir. Her ne kadar bahsedilen katkı, doğrudan icra pratikleri üzerine bir durum olarak değerlendirilmese de kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerindeki olumlu etkisi nedeniyle dolaylı olarak oluşan ve önemli görülen bir durumdur. Kaliteli bir bağlamanın icra pratikleri üzerinde çalım kolaylaştıran, tınısal karakteri ve görselliğiyle performans ve motivasyon sağlayan bir etkisi varsa bu durum, bireyleri çalgı çalmaya teşvik ederek icracılığın ve aynı zamanda bağlama eğitimi alanının gelişimine de olumlu yansıtacaktır.

¹⁶ İmik - Haşhaş, “Çal. Kal. Per. Ve Baş. Et. Yön. Gör. ‘Bağ. Örn.’” 4. 67.

4. İcracıların Bağlama Tercihlerini Etkileyen Değişkenlere İlişkin Bulgular

İcracıların bağlama tercihlerini etkileyen değişkenleri tespit etmek için 3. çalışma grubunda yer alan katılımcılara “İcralarınızda belirli bir bağlama tercihiniz var mıdır? Varsa bu tercihiniz üzerinde etkisi olan değişkenler nelerdir?” sorusu yöneltildi ve alınan cevaplar kategorize edilerek Tablo 9’da sunuldu.

Tablo 9. *İcracıların Bağlama Tercihlerini Etkileyen Değişkenlere İlişkin İcracı Görüşleri*

Görüşler	f	%
İcra edilecek eser niteliğine göre	7	64
Bağlamanın çalım rahatlığına göre	3	27
İcra edilecek tona göre	2	18
Bağlamanın tınısı karakterine göre	1	9
Çalım tekniğine göre (parmakla ve tezeneyle)	1	9

Çalışma grubunda yer alan icracılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak icracıların bağlama tercihlerini etkileyen değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:

- İcra edilecek eserin ihtiyaçları,
- Bağlamanın çalım rahatlığı,
- İcra edilecek eserde kullanılacak karar sesi,
- Bağlamanın tınısal özellikleri ve bağlamanın parmakla veya tezeneyle çalınma durumu.

İcracılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şunlardır:

Kİ1: “Performans artırmaya yönelik çalışmalarında perde aralıkları genişliğinden dolayı parmaklarımı açabilmek için görece büyük ebatlı bağlamalar tercih ederim. Bunun dışında tüm icralarımda çalım rahat bir bağlama tercihim ederim.”

Kİ2: “Benim için çalım rahat bir bağlama vazgeçilmez olduğu için çalım anlamında bunun dışında bir tercihim söz konusu değil. Ancak yörenin müzik karakterine uygun olacak şekilde bazen divan bazen cura gibi bağlama ailesinin farklı üyelerini tercih ediyorum. Ancak Konya yöresinde durum biraz farklıdır. Bu yörenin tezene tavrı ihtiyacı karşılayabilmesi ve tezene çıtırtısını duyabilmem açısından görece tel yüksekliği fazla olan bir bağlama tercih ediyorum.”

Kİ3: “... Eser türüne göre bağlama tercihinden ziyade güzel ve dengeli ton veren bir bağlamayı her icrada tercih ederim. Bunun dışında kendimi zorlamayı seviyorum, yani sazı kendime uyarlamak yerine saza uyum sağlamayı doğru buluyorum. Bir icracı sazın çalım özelliklerine göre performans sergilemeye her daim hazır olmalıdır diye düşünüyorum. Özetle, bir bağlamanın tonu güzelse icracı o bağlamayı ek beklentiler olmadan çalabilmelidir.”

Kİ4: “Geçmişte icra edeceğim eserin zorluk derecesi bağlama tercihimde rol oynamazdı. Ancak bugün geldiğim noktada zorluk derecesi yüksek, özellikle de ajilite gerektiren eserlerde perde aralıklarından dolayı ortalama 40’lık bir bağlamayı tercih ediyorum. Ancak yöre ve tavrı kullanımları gibi özel icralarda eser niteliğine göre

tercih ettiğim bağlama boyutları değişebiliyor. Mesela Orta Anadolu yöresini çalacaksam kullanmak isteyeceğim bağlama boyutu 44-52 arasında olabiliyor.”

Kİ5: “Elimden geldiğince çalacağım eser türüne göre akustik özellikleri ve ses tınısı uygun bir bağlama seçmeye özen gösteririm. Öte yandan Konya yöresini çalacağım bir bağlamayla zeybek çalacağım bağlama da farklı olmalıdır. Konya yöresi, tezene tavrı itibarıyla telin atılan tezeneye direnç göstermesini gerekli kılarken zeybek tezene tavrında mümkün olduğunca tellerin sapa ve kapağa yakın olduğu yumuşak çalımlı bir bağlama uygun olacaktır. Bunun dışında eğer çalıp okuyacağım bir eser icra edeceksem okuyacağım tona uygun bir bağlama seçerim.”

Kİ10: “Her bağlamanın kendine özgü bir dinamiği vardır ve attığınız her tezenenin, bastığımız her notanın bağlamadan gelen bir karşılığı vardır. Dolayısıyla esere göre bağlama seçimini önemli görüyorum. Örneğin bir Konya türküsünün icra edileceği bir sazın en üst teli çok tınılıyorsa bu bağlamayla Konya tavrını güzel atamayacağınız anlamına gelir bana göre. Çünkü orada eşit oranda uygulanması gereken bir darp vardır ve üst tel takmalarında bu dengeyi sağlamak pek mümkün olmayacaktır. Bu belki icracının ekstra dikkatiyle aşılabılır ancak böylesi bir ses yüksekliği dengesini icracının seslendirme esnasında gözetmemesi gerektiğini düşünüyorum. Sürmeli tavrında alt tel ses yüksekliğinin orta ve üst tel altında kalmadığı, yapılan nüansları karşıya yansıtacak şekilde teller arasındaki ses yüksekliklerinin dengeli olduğu ve rahat çalılımlı bir bağlama tercih ederim. Orta Anadolu eserlerinde özellikle de bozlak açışlarında kullanacağım bağlamalarda darpların sertliğine cevap verebilecek şekilde direnç ararım. Bunun yanında icra edeceğim eserin zorluk derecesi ne kadar yüksekse bağlamanın rahatlığı o kadar önemlidir benim için. Ancak etüt ve egzersiz temelinde çalışacağım antrenman bağlamamda özel detayları aramam. Hatta mümkün olduğunca ses çıkarmanın zor olduğu, 44/45’lik tekne boyuna sahip, gerek perde aralıkları gerekse de tel yüksekliği bakımından bana sıkıntı veren ve çalımı rahatlatmak adına ekstra efor harcamak zorunda kalacağım bir bağlama tercih ederim. Ayrıca kimi zaman akordu çok pest yapıp tellerin fazlaca salınımına fırsat veririm. Bu fazla salınım durumu benim açımdan tezene vuruşlarında kontrolsüz olmamın önüne geçmiştir. Sonuç olarak çalımı zor bir bağlamada doğru ve temiz ses üretebilmenin uygun bir bağlamaya geçişte rahatlık sağlayacağı kanısındayım.”

İcraçıların bağlama seçimlerinde etkili olan değişkenler arasında “icra edilecek eserin niteliği” değişkeni yer alır. Bu nitelik; eserin ajilite özelliği, yöresel veya özel çalım teknikleri ve zorluk derecesi gibi unsurları kapsar. Bu yönüyle, “bağlamanın çalım rahatlığı” değişkeniyle ilişkilendirilebilir. Çünkü bir eserin ajilitesi, yöresel veya özel çalım tekniği, zorluğu veya bunların tamamının gerektirdiği çalım ihtiyacına uygun tasarlanmış bir bağlama, icracının çalımını kolaylaştırmak için arzu edilir. Çalışma grubundaki bazı icraçılar, tezene tavırlarının icrasında ortaya çıkan bağlama biçimi ihtiyacının, çalım rahatlığı beklentisinin yanı sıra teller arasındaki ses dengesinin ve yörenin müzikal karakterinin gerektirdiği bağlama boyutuna göre şekillendiğini belirtmiştir. “... yörenin müzikal karakterine uygun olacak

şekilde bazen divan bazen cura gibi bağlama ailesinin farklı üyelerini tercih ediyorum” (Kİ2). “... yöre ve tavır kullanımları gibi özel icralarda eser niteliğine göre tercih ettiğim bağlama boyutları değişebiliyor. Mesela Orta Anadolu yöresini çalacaksam kullanmak isteyeceğim bağlama boyutu 44-52 arasında olabiliyor” (Kİ4). “... Konya türküsunün icra edileceği bir sazın en üst teli çok tınlıyorsa bu bağlamayla Konya tavrını güzel atamayacağınız anlamına gelir bana göre. Çünkü orada eşit oranda uygulanması gereken bir darp vardır ve üst tel takmalarında bu dengeyi sağlamak pek mümkün olmayacaktır... Sürmeli tavrında alt tel ses yüksekliğinin orta ve üst tel altında kalmadığı, yapılan nüansları karşıya yansıtabilecek şekilde teller arasındaki ses yüksekliklerinin dengeli olduğu ve rahat çalınan bir bağlama tercih ederim...” (Kİ10). Bağlama boyutu tercihi yalnızca yöresel eserlerin icrasına yönelik değildir. Bazı icracılar, akort edilecek frekansı da dikkate alarak seçim yaparlar. Önemli bir husus, Çiçekçioğlu'nun araştırmasında bağlamada aynı frekans akordunun sağlanması için yapımcıların farklı tekne boylarını kullandığı sonucuna ulaşmasıdır.¹⁷ Dolayısıyla karar sesi frekansı ile tekne boyu ilişkili olsa da bu ilişki sabit bir değere bağlı değildir. Çiçekçioğlu, bu durumun ortak icralarda farklı tel boylarına sahip bağlamaların aynı frekansa akortlanması nedeniyle entonasyon sorunlarına ve bağlamanın hızlı deformasyonuna yol açabileceğini ifade etmiştir.¹⁸

Kİ3 kodlu katılımcının bağlama tercihinde çalım rahatlığı ve diğer değişkenleri dikkate almayıp tek kriter olarak ton ve tınısal karakter durumunu gözetmesi farklı bir görüş olmuştur. Aynı katılımcı, usta bir icracının her zaman performans sergilemeye hazır olması ve bunun için de istediği nitelikte bir bağlama bulamama durumunda kendi icra pratiğine uygun olmayan bir bağlamaya da uyum sağlaması gerektiğini dile getirmiştir. Ancak çalışma grubundaki bazı icracılar, icra esnasında çalgının niteliğinden kaynaklanan zorluklara odaklanmak yerine esere odaklanmanın gerekliliği üzerinde durmuş ve bu sebeple de bağlama tercihlerinde çalım rahatlığı kriterini ön plana almışlardır. Dikkat çeken bir diğer görüş de K10 kodlu katılımcının egzersiz ve etüt temelli antrenman çalışmalarında boyut, tel yüksekliği ve akort biçimi açısından çalım zor bir bağlama tercih etmesidir. Bu durumun bir takım fiziksel problemlere yol açabileceği de göz önünde bulundurularak icra gelişimine fayda sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

5. Bağlama Yapımcılarının Bağlama Yapım Tekniklerini Etkileyen İcra- cı Kaynaklı Değişkenlere İlişkin Bulgular

Yapımcıların bağlama yapım tekniklerine etki eden değişkenleri tespit etmek için “Bağlama yapım tekniklerinizi etkileyen icracı kaynaklı değişkenler var mıdır? Varsa bu değişkenler nelerdir?” sorusu yöneltildi ve alınan cevaplar kategorize edilerek Tablo 10’da sunuldu.

¹⁷ bk. Çiçekçioğlu, “Bağ. Yap. Kul. Yön. Ve Yön. Ait. Hes.” 4.

¹⁸ Çiçekçioğlu, “Bağ. Yap. Kul. Yön. Ve Yön. Ait. Hes.” 4, 60.

Tablo 10. Yapımcıların Bağlama Yapım Tekniklerini Etkileyen Değişkenler

Görüşler	f	%
Kullanıcının icra pratikleri	6	55
Kullanılacak karar sesi	5	45
İcraçının fiziki yapısı	4	36
İcraçının tınısal beklentisi	2	18

Çalışma grubunda yer alan yapımcılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak yapımcıların bağlama yapım tekniklerini etkileyen değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:

- İcraçıların icra pratikleri,
- Bağlamanın kullanılacağı karar sesi,
- İcraçıların fiziksel yapısı ve tınısal beklentisi.

Yapımcılarla yapılan görüşmelerden alınan dikkat çekici cevaplar şöyledir:

KY1: "...Yaptığım bağlamalar yapım tekniği olarak standarttır. Ancak boyut olarak standart dışı kullanıcılara göre bazen bağlama ebatlarında oynama yapabiliyoruz. Örneğin el boyutu büyük olan birine sap formu daha farklı kurgulanabilir ya da tam tersi durumda el boyutu küçük olan birine uygun olacak şekilde sap şekli tasarlanabilir."

KY2: "Çalgı yapımında kullandığım belirli ölçü ve süreçlerim var ve bunların dışına çıkmıyorum. İcraçının icra biçimi yapım şeklimi etkilemez. Dolayısıyla eşik payı, tel yüksekliği gibi değişkenler bağlamalarımda birbirine oldukça benzer şekildedir. Ancak kişinin el ve parmak yapısını göz önünde bulundurarak sap formunu kullanıcıya uygun yapmaya özen gösteriyorum."

KY3: "İcraçının tezene kullanma şekli, bağlamanın nasıl yapılması gerektiğini belirleyen en önemli konudur bana göre. Tezene vuruşları sert olan bir icraçıya tel seviyesi düşük yumuşak çalımı bir bağlama sunulmamalıdır. Ayrıca kişilerin anatomik yapıları da önemlidir. Buna bağlı olarak sap ve tekne formu tasarlanabilir. Aynı sazı performansları eşit iki farklı icraçıya verdiğinizde bu saydığım durumlardan dolayı aynı performansı sergileyemeyebilirler."

KY5: "Ben, icraçının çalım şekline göre bağlama yaparım, tıpkı bir terzinin kişinin kalıbına uygun elbise dikmesi gibi. Yumuşak bir çalım tekniği olan kişilere tel gerginliği az olan ve kapağa yakın bir bağlama yaparım. Tezene vuruşları güçlü olan kişilere ise bu güce direnç gösterecek nitelikte bir bağlama yaparım. Ayrıca ton karakteri açısından da yine kullanıcı beklentilerini karşılamaya çalışırım."

KY7: "Ben başta bağlamayı standart olarak yaparım. Kullanıcı, yaptığım şekil üzerinde değişiklik isterse ona göre yenilerim. Ancak çalıp okuyan veya belirli bir karar sesi beklentisi olan icraçının beklentisini karşılayabilecek bağlamayı yapmaya gayret ederim."

KY8: "Ben bildiğimi yaparım ağaç da bildiğini yapar. Kullanıcıların icra şekline göre bağlama yapım biçimim değişmez. Benden bağlama alan kişi tercihler yö-

nüyle benim tercihlerimle oluşturduğum bir bağlamayı alır. Kişi yalnızca bağlama boyutuyla ilgili beni yönlendirir, bunun dışındaki değişkenler ve tercihler bana aittir.”

KY9: “Yaptığım bağlamaları standart olarak belli bir çalım rahatlığında yapıyorum. Bu noktada yapım tekniğim kullanıcıya göre değişmez. Ancak değişen konu, bağlamadan beklenen ses karakteri noktasında olur. Tiz ses karakterli veya bas ses karakterli bir bağlama tercihi kullanıcıya göre belirlenen bir konudur.”

Bağlama icracılarının kaliteli bir bağlamadan beklentilerinin niceliğine oranla yapımcıların yapım teknikleri üzerinde etkili olan icracı faktörünün az olması dikkat çekicidir. Bununla birlikte yapımcılar, bağlama yapım tekniklerini belirleme konusunda büyük oranda bir görüş birliği sağlayamamıştır. Altı katılımcı, bağlamayı kullanacak kişinin icra karakterine uygun bir bağlama yapmaya özen gösterdiğini dile getirirken beş katılımcı, bu değişkeni dikkate almadığını ve bu anlamda yapım tekniklerinin standart olduğunu vurgulamıştır. “... İcracının tezene kullanma şekli, bağlamanın nasıl yapılması gerektiğini belirleyen en önemli konudur bana göre” (KY3). “Ben, icracının çalım şekline göre bağlama yaparım, tıpkı bir terzinin kişinin kalıbına uygun elbise dikmesi gibi” (KY5). “Bağlamalarımı çalacak kişinin beklentisi, çalım tekniği, vücut yapısı gibi değişkenler yapım şeklimi belirlememde etkili olur...” (KY10). “Kişinin çalım şekli sazi kurgulamamda önemli rol oynar...” (KY6). “...Yaptığım bağlamalar yapım tekniği olarak standarttır” (KY1). “Çalgı yapımında kullandığım belirli ölçü ve süreçlerim var ve bunların dışına çıkmıyorum. İcracının icra biçimi yapım şeklimi etkilemez...” (KY2). “Bağlamayı çalacak kişinin nasıl bir icracı olduğu benim açımdan önemli değildir...” (KY4). “... Kullanıcıların icra şekline göre bağlama yapım biçimim değişmez...” (KY8). “Yaptığım bağlamaları standart olarak belli bir çalım rahatlığında yapıyorum. Bu noktada yapım tekniğim kullanıcıya göre değişmez...” (KY9). İrcacıların kaliteli bir bağlama için ilk koşul olarak dile getirdiği çalım rahatlığının oluşmasına etki eden durumlar, icracılar açısından benzerlik gösterdiği gibi bu durumların her icracı için aynı etkiyi yaratmayabileceği de görülmüştür. Kimi icracı için rahat nitelendirilebilecek bir tel yüksekliği başka bir icracıya fazla gelebilir. Bu nedenle yapımcıların çalım rahatlığı konusunda standartlaştığı yapım tekniklerinin her icracı için uygun olmayabileceği değerlendirilmektedir. Katılımcıların dile getirdiği bir diğer görüş olan “icracının fiziksel yapısını dikkate alma”, yine çalım rahatlığına etki edecek bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Bağlamanın karar sesi konusu özellikle çalıp söyleyen, bağlamayı eşlikte ve eser kayıtlarında kullanan icracılar için büyük önem arz etmektedir. Her bağlamanın gerek çalımıyla gerekse ses rengiyle karakterini göstereceği bir ton vardır. İrcacıların da genellikle tona göre bağlama tercihlerinin bu gerekçeyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Do karar sesinde çalım rahat ve tınısal karakteri icracıya uygun olan bir bağlama, Re karar sesinde çalım sert ve icracının istemeyeceği bir ses renginde olabilir. Dolayısıyla bağlamada karar sesi durumu önemli görülmektedir. Bağlamanın tınısal karakteri, çalışma grubundaki icracıların üzerinde önemle dur-

duğu bir konu olmuştur. Ancak çalışma grubundaki iki yapımcının bu konuda icraçı görüşlerini dikkate aldığı görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında 1. alt problemi olan kaliteli bir bağlamada bulunması gereken niteliklerin katılımcılar tarafından benzer şekilde sıralandığı tespit edildi. İcraçının beklentileri doğrultusunda bir çalım rahatlığı ve tınısal karakter, katılımcılar tarafından en çok vurgulanan nitelikler olarak belirlenmiştir. Ancak bu niteliklerin her icraçı için aynı şekilde sağlanamadığı, bu konudaki beklenti ve algıların benzer olabileceği gibi farklılıklar da gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak burada yer alan kaliteli bir bağlamayla gur tınların elde edilebileceği sonucu, bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermemektedir. Bağlama kalitesi konusunda katılımcılar tarafından vurgulanan “ergonomi, hafiflik” gibi nitelikler çalım rahatlığı kapsamında; “sustain, teller arasındaki ses yüksekliği dengesi, ses gürlüğü” gibi nitelikler de tınısal karakter kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca “uzun ömürlü olma, estetik bir görüntü” nitelikleri görece az sayıda katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Bunların dışında kalan nitelikler konusunda yapımcı ve katılımcıların ortak bir görüş belirtmedikleri tespit edilmiş olup söz konusu nitelikler daha çok özel beklentiler şeklinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın 2. alt problemi olan bağlamanın kalitesi üzerinde etkili olan değişkenler incelendiğinde icraçı ve yapımcıların “uygun bir tesviye, ağaçların kuru olması, ses verme özelliği iyi olan bir kapak seçimi, doğru ölçümlendirme, kullanılacak bölümün ihtiyacına göre ağaç tercihi, ağaçların doğru bir şekilde biçilmesi” değişkenlerini farklı oranlarda dile getirdiği tespit edilmiştir. Ancak özellikle tesviye, ağaçların kuruluk durumu, kapak ve ağaç seçimi, ölçümlendirme değişkenlerinin diğer değişkenlere oranla daha fazla katılımcı tarafından belirtildiği görülmüş ve bu noktadan hareketle bağlamada kaliteye etki eden en öncelikli değişkenlerin söz konusu değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun dışında az sayıda yapımcı ve icraçı tarafından dile getirilen bağlama kalitesine etki eden değişkenler konusunda katılımcılar fikir birliği sağlayamamıştır.

3. alt problem durumu kapsamında kaliteli bir bağlamanın çalım rahatlığına sahip olması durumunun, icraçının fiziksel yapısına uygun ergonomisinin icraçıya konfor sağlaması noktasından hareketle icraçının performansına olumlu yönde etki ettiği sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra kaliteli bir çalgının; çalım rahatlığı, tınısal karakteri ve görsel niteliği ile icraçıyı çalgı çalmaya teşvik ederek motivasyonunu artırdığı belirlenmiştir. Öte yandan bir katılımcı tarafından dile getirilen kaliteli bir bağlamanın icracılığa ve bağlama eğitimine katkı sunacağı fikri, diğer katılımcılar tarafından dile getirilen etkilerin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareketle kaliteli bir bağlamaya sahip olmanın, özellikle yeni başlayan icracıların gelişimini olumlu yönde etkileyeceği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın 4. alt problemi olan icracıların bağlama tercihlerinde “eser niteliği” değişkenini dikkate aldığı görülmüştür. Bu noktada icracıların, icra edilecek

eserin özelliklerine ve zorluk derecesine göre konfor sağlayacak ve eserin çalım özelliklerini yansıtacak bir bağlama tercih ettikleri tespit edilmiştir. Diğer bir tercih sebebi olan çalım rahatlığı da “eser niteliği” şeklinde kategorize edilen dinamikler ile ilişkilendirilmiş ve bu tercihteki amacın da icracının çalım konforunu artırmaya yönelik olduğu değerlendirilmiştir. Ancak üzerinde önemle durulan durum, çalım rahatlığının icracıların icra pratikleri temelinde öznel olarak algılandığıdır.

Araştırmanın 5. alt problemi olan yapımcıların bağlama yapım teknikleri üzerinde etkili olan değişkenler incelendiğinde ilk sırayı bağlamayı kullanacak kişinin icra pratiklerinin aldığı görülmüştür. Yapımcılar; icracının beklentilerine ve icra pratiklerine uygun, çalım rahat bir bağlama üretmeyi önceliklendirmişlerdir. İrcacıların kaliteli bir bağlama için önemle üzerinde durdukları konu olan çalım rahatlığının, aynı şekilde yapımcılar için de geçerli olduğu görülmüştür. Ancak görüşülen yapımcıların %45’inin bağlama yapımında icracıların icra pratiklerini dikkate almadığı da araştırmada ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra bağlamanın kullanılacağı karar sesi, icracının fiziksel yapısı ve tınısal beklentisi gibi değişkenler de yapımcıların bir kısmı tarafından dikkate alınan diğer değişkenler olmuştur. Yapımcıların yanıtları incelendiğinde, bazı yapımcıların yapım tekniklerinin icracıların icra pratikleri ve tınısal beklentileri gibi öznel değişkenlere göre belirlenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bağlama yapımında kullanılan ağaç malzemelerin ses vermeye uygun bir doku yapısına sahip olması, doğru biçilmesi, dirençli ve kuru olması gibi özellikler, kaliteli bir çalgı üretimi için önemlidir. Çalgı yapımında kullanılan bu malzeme ihtiyacının karşılanması için çalgıya özel olarak seçilmiş, biçilmiş ve uygun koşullarda kurutulmuş ağaç tedarik eden firmaların artması, çalgı yapımcılığının gelişimine katkı sağlayabilir.

Bağlamada kalite algısı, icracılar açısından benzer veya farklı değişkenlere bağlı olarak gelişse de kaliteli bir çalgı beklentisi tüm icracılar tarafından önemsenmektedir. Bu noktada gerek çalım rahatlığıyla gerekse tınısal özelliğiyle gerekse de farklı niteliklere sahip olan kaliteli bir bağlama kullanımı, beklentilerin karşılanması açısından tüm icracılara önerilmektedir. Öte yandan icracılar açısından değerlendirilecek olan bu değişkenlerin, yapımcılar tarafından da dikkate alınarak yapım aşamalarının buna göre organize edilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Yapım sonrasında icracılar açısından beklentilerin karşılanamamasına bağlı olacak hayal kırıklıklarının önüne geçilebilmesi için yapımcıların farklı özelliklere sahip belli sayıda bağlamayı satışa hazır şekilde atölyelerinde bulundurmaları önerilmektedir. Bu durum, bağlama alacak kişilerin bağlamalarını deneyerek almaları veya ustanın işçiliği hakkında fikir edinebilmeleri bakımından süreç üzerindeki belirsizliği azaltarak icracıya rahatlık sağlayacaktır.

Aynı ebatlarda ve formlarda yapılmış bağlamalar arasında bile oluşan çalım ve tını özelliklerindeki farklılıklar, çalgısal bir zenginlik olarak değerlendirilebilir.

Ancak toplu icralarda ve eserlerin stüdyo kayıtlarında kullanılacak bağlamaların kendi aralarında ve diğer çalgılarla özellikle entonasyon anlamında uyum sağlayabilmesi için yapımcıların ölçülendirme konusunda ortak bir uygulama benimsemeleri önem arz etmektedir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Açın, Cafer. *Enstrüman Bilimi (Organoloji)*. İstanbul: Yenidoğan Basımevi, 1994.
- Açın, Cafer. *Bağlama Yapım Sanatı ve Sanatçıları*. İstanbul: Emek Basımevi, 2000.
- Apaydın, Ali Kerem – Algi, Soner. “Bağlamada Eser Yorumlama Tekniklerinin İncelenmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 9/2 (2020), 1665-1683.
- Baş, Ercan. “Anadoluda Bir Luthier – ‘Ud Yapımcısı Güven Yetişkin Usta ile Söyleşi’”. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 4/2 (2018), 55-65.
- Çiçekçioğlu, Ümit – Alaskan, Ali Maruf. “Bağlamada Eşik Yeri, Yüksekliği ve Kapak Montajı Üzerine Bir Öneri”. *Eurasian Journal of Music and Dance* 13 (2018), 133-146.
- Çiçekçioğlu, Ümit. “Bağlama Yapımında Kullanılan Yöntemler ve Yöntemlere Ait Hesaplamalar”. *Yegah Musiki Dergisi* 4/1 (2021), 58-71.
- Doğanyigit, Satı vd. “Bağlama Yapımcılarının Bağlama Üretimine Yönelik Görüşleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/61 (2018), 467-478.
- Güler, Emirhan - Göktaş, Uğur. “Çeşitli Etkenler Sonucu Bağlamanın Yapısında Meydana Gelen Bozulmalar”. *11. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Konferansı 10-12 Haziran 2022*. ed. Abduselam Arvas. 372-382. Antalya, 2022.
- İmik, Ünal - Haşhaş, Sinan. “Çalgı Kalitesinin Performans ve Başarıya Etkilerine Yönelik Görüşler ‘Bağlama Örneği’”. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 4/9 (2014), 59-68.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 30. Basım, 2016.
- Say, Ahmet. *Müzik Ansiklopedisi* 2. Cilt. Ankara: Başkent Yayınevi, 1992.
- Somakçı, Pınar. “Geleneksel Türk Müziği’ne Özgü Çalgıların Organolojik Gelişimi”. *Konservatoryum*, 3/1 (2016), 15-39.